

Михальчук Вадим Володимирович
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
vm-art@mail.ru

ВИСТАВКИ ПОЛЬСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ В УКРАЇНІ 2013–2015 РОКІВ: ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ

Стаття присвячена визначенню основних особливостей виставок польських художників в Україні 2013–2015 рр. Даний напрям галерейної діяльності містить потенціал ефективного, взаємовигідного співробітництва між Україною та Польщею. Методологія дослідження полягає у застосуванні наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення та систематизація наукових публікацій з питань, пов'язаних з темою роботи, поєднується з власним дослідженням інформаційних та публіцистичних видань. Наукова новизна роботи полягає у розкритті основних особливостей активності польських художників як учасників арт-виставок в Україні 2013–2015 рр., у визначенні організаторської ролі багатьох установ, підприємств, об'єднань, які сприяли такій участі, у введенні багатьох нових джерел і фактів у науковий обіг.

Доведено, що польські художники у 2013–2015 рр. брали участь в українських художніх виставках, надзвичайно різноманітних за якісним складом і кількістю учасників, іншими типологічними ознаками. Виявлені основні категорії виставок та польських учасників, територіальний розподіл, найбільш активні організатори виставок. Встановлено, що польські художники сучасності та експоновані в 2013–2015 рр. твори їх попередників відіграли велику роль у галерейній, виставковій, фестивалній діяльності в Україні, у перебігу польсько-українських відносин. У статті окреслені напрями подальшої розробки даної теми.

Ключові слова: художня виставка, персональна виставка, організатор виставки, польський художник, галерейна діяльність.

Михальчук Вадим Владимирович, кандидат искусствоведения, доцент кафедры искусствоведческой экспертизы Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Выставки польских художников в Украине 2013–2015 годов: основные особенности

Статья посвящена определению основных особенностей выставок польских художников в Украине 2013–2015 гг. Данное направление галерейной деятельности содержит потенциал эффективного, взаимовыгодного сотрудничества между Украиной и Польшей. Методология исследования заключается в применении общего научного принципа объективности, методов синхронного и диахронного сравнительного анализа. Изучение и систематизация научных публикаций по вопросам, связанным с темой работы, сочетается с собственным исследованием информационных и публицистических изданий. Научная новизна работы заключается в раскрытии основных особенностей активности польских художников как участников арт-выставок в Украине 2013–2015 гг., в определении организаторской роли многих учреждений, предприятий, объединений, которые способствовали такому участию, во введении многих новых источников и фактов в научный оборот.

Доказано, что польские художники в 2013–2015 гг. принимали участие в украинских художественных выставках, чрезвычайно разнообразных по качественному составу и количеству участников, другим типологическим признакам. Выявлены основные категории выставок и польских участников, территориальное распределение, наиболее активные организаторы выставок. Установлено, что польские художники современности и экспонированные в 2013–2015 гг. работы их предшественников сыграли большую роль в галерейной, выставочной, фестивальной деятельности в Украине, в ходе польско-украинских отношений. В статье очерчены направления дальнейшей разработки данной темы.

Ключевые слова: художественная выставка, персональная выставка, организатор выставки, польский художник, галерейная деятельность.

Mikhailchuk Vadim, PhD in Arts, associate professor of the art criticism and expert work chair, National Academy of Managerial staff of Culture and Arts.

Exhibitions of polish artists in Ukraine in 2013–2015: main features

The ascertainment of the main features of the exhibitions of Polish artists in Ukraine, 2013–2015. This area of gallery activities includes the potential for effective and mutually beneficial cooperation between Ukraine and Poland. The methodology of the study consists of the general principle of scientific objectivity, the methods of synchronic and diachronic comparative analysis. The study and systematization of academic research publications on issues related to the theme of the article, combined with his own research of informational and journalistic publications. The scientific novelty of the work is the revealing of the main features of the activity of Polish artists as participants in art exhibitions

in Ukraine, 2013-20015, in the definition of organizational role of many institutions, companies and associations that have contributed to such participation, in the introduction of many new sources and facts into academic use.

It is proved that Polish artists took part in Ukrainian art exhibitions, very diversified by qualitative composition and the number of participants, by other typological features, in 2013-2015. The basic categories of exhibitions and Polish participants, territorial distribution, the most active organizers of exhibitions are identified. It is found that modern Polish artists and the works of their predecessors, which were exposed in 2013-2015, have played a major role in the activities of galleries, exhibitions, festivals in Ukraine, in the course of Polish-Ukrainian relations. The areas of the further development of the topic are listed up in the article.

Key words: art exhibition, solo exhibition, exhibition organizer, Polish artist, gallery activities.

Український та польський народи, з часів перших своїх держав, мали, щонайменше, спільний кордон, а протягом багатьох століть навіть спільну державу. Польська культура здобула всесвітнє визнання як суттєва складова європейської культури. Польські митці минулого охоче запозичували та творчо, інколи геніально перероблювали, вдосконалювали західноєвропейські мистецькі концепції, стилі, методи, техніки. Польща слугувала для митців України мостом (інколи основним, інколи другорядним, але завжди важливим), по якому до них потрапляв західноєвропейський мистецький досвід.

Починаючи з 1990-х рр. і дотепер Республіка Польща є стратегічним партнером України, польські та українські керівники часто називали Польщу "адвокатом України" у справі української євроінтеграції. Художня виставка, експонування творів живопису, графіки тощо є традиційним інструментом поширення ідей, політичного й культурного впливу. Проведення виставок іноземних митців є, через низку логістичних та бюрократичних труднощів, більш складним, витратним проектом, ніж проведення виставок вітчизняних авторів. Тому виставки іноземців відбуваються рідше і, відповідно, привертають більше уваги ЗМІ, відвідувачів, мають більший резонанс. У пошуках нових ідей українські митці з інтересом ознайомлюються з оригіналами робіт іноземних колег і, до того ж, особисто з цими колегами – учасниками виставок в Україні.

Вивчення перебігу арт-виставкової активності представників Польщі в Україні є актуальним для кращого розуміння стану політичної, економічної, культурної співпраці між цими двома країнами, для визначення внеску польських митців у розвиток української галерейної діяльності й мистецьких тенденцій. Кількісні та якісні характеристики проведення художніх виставок (арт-виставок) можуть слугувати одним із індикаторів розвитку галерейної діяльності в системі художньої культури України.

Українська бібліографія з проблематики польсько-українських мистецьких контактів, тільки стосовно подій ХХ ст., нараховує сотні наукових робіт з мистецтвознавства, культурології, історії.

Найбільш близькими до теми нашого дослідження науковими роботами є дисертації Ю. Пачос [9] та В. Стрільчука [16]. Та частина дисертаційного дослідження Ю. Пачос, яка стосується саме художніх виставок як складової частини українсько-польських відносин, знайшла відображення у статті, написаній Ю. Пачос у співавторстві з І. Романюком та оприлюдненій у 2013 р. [8]. Хронологічні межі цієї статті, насиченої описом численних фактів, багатьох подробиць участі польських художників в українській галерейній діяльності, охоплюють 2000–2012 рр. На думку авторів щодо цього періоду, виставки образотворчого мистецтва (персональні, колективні та спільні), разом із фотовиставками, музейними виставками та присвяченими спільній історії обох держав, були "найбільш поширеними видами виставок, у межах яких відбувається знайомство українців із культурою Польщі, а поляків – з українською" [8, 77]. Основним джерелом (за винятком однієї статті) вищезгаданої роботи Ю. Пачос та І. Романюка слугували інформаційні довідки "Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами...", які щомісячно публікувалися спільними зусиллями Міністерства культури України, Державного закладу "Національна парламентська бібліотека України, Інформаційного центру з питань культури та мистецтва [8, 80].

Хронологічні межі дисертації В. Стрільчука сягають 2013 р. [16], але, охоплюючи період понад 20 років, не залишають місця докладному висвітленню участі польських художників у виставках, проведених на території України в останні роки. Глибина розгляду такої участі щодо 2013 р. обмежується тематичними особливостями дисертації. Предметом дослідження виступає становлення, розвиток, форми та методи саме транскордонного співробітництва, а не всього комплексу контактів між Україною та Республікою Польща у культурній сфері. Тому не дивно, що в цій дисертації немає, практично, відомостей про діяльність польських художників на території України в 2013 р.

Таким чином, аналіз останніх досліджень, публікацій про виставкову активність польських художників в Україні 2013–2015 рр. свідчить, що ця тема є не дослідженою, натомість актуальною, з великим потенціалом для наукового пізнання.

Метою роботи є визначення основних особливостей виставок польських художників в Україні 2013–2015 рр.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити такі завдання:

- зібрати та проаналізувати джерела з проблематики дослідження;
- встановити, які генерації, жанри, техніки польських митців і які митці персонально були представлені на українських художніх виставках у 2013–2015 рр.;
- визначити, якими за якісним складом (твори професійних художників, дипломників вищих художніх навчальних закладів, дитячі тощо) та кількістю (групові, персональні) учасників були виставки польських художників, що відбулися в Україні в зазначений період;
- встановити, які особи, організації, установи, політичні та мистецькі угруповання ініціювали, організовували, активно та безпосередньо підтримували проведення виставок польських художників в Україні 2013–2015 рр.;
- дослідити особливості територіального поширення польської арт-виставкової активності в Україні 2013–2015 рр.

Дослідження ґрунтується на застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, методів синхронного та діахронного порівняльного аналізу. Вивчення та систематизація наукових публікацій з питань, пов'язаних з темою роботи, поєднується з власним дослідженням інформаційних та публіцистичних видань.

Маючи статус столиці, Київ залучив значну частку відомих польських художників. У травні-червні 2013 р. у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві експонувалися картини видатного польського примітивіста Никифора (Епіфаній Дровняк, 1895–1968) [5]. З вересня по жовтень 2013 р. в Києві, в Центрі української культури та мистецтва, за сприяння Посольства Республіки Польща в Україні, Самоврядування Вармінсько-Мазурського воєводства (Польща), Центру освіти та культурних ініціатив (Польща), Польського інституту в Україні, відбулася виставка відомого польського художника А. Кулаковського "...звідти і звідси..." [1].

У жовтні 2013 р. у Національній академії мистецтв України, за сприяння Польського інституту в Києві, Італійського інституту культури в Україні та Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, відкрилася виставка польського митця К. Беднарського "Привид бродить" [3].

У грудні 2014 р. в Києві, в рамках виставки "Графіка. Міні-простір", експонувалися виконані в різноманітних естампних техніках високого та глибокого друку роботи молодих графіків з трьох країн, у тому числі з Польщі [12, 8].

Вагомим є значення Львова не лише як великого міста, туристичного центру сучасної України, але й як одного з основних польських міст у минулому – для участі польських художників в українській галерейній діяльності. Персональна виставка польського майстра плакату П. Кунце відбулася у Львові у квітні 2014 року [18]. З жовтня по листопад 2014 р. у львівському Національному музеї ім. А. Шептицького експонувалися ікони, написані художниками з Польщі, Білорусі та України у рамках VI Міжнародного іконописного пленеру в Новиці.

У Дніпропетровську, який уже багато років кидає політичний та економічний виклик Києву, ґрунтом для залучення польських гостей стала виставка мистецтв, наближених до бізнес-потреб: у травні 2015 р., в рамках Міжнародного фестивалю дизайну "Cow-2015", відбулася Міжнародна виставка ілюстрацій "Illustrations-2015", на ній польські творчі роботи експонувалися разом із роботами дизайнерів-ілюстраторів з 27 інших держав [14, 8].

У Харкові в грудні 2014 р. Генеральне консульство Республіки Польща, Харківський обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва та видавництво "Раритети України" представили виставку "Театральне есперанто: польський плакат" – твори з колекції, яку польські консули збирали протягом десятиріччя [12, 6].

Контакти між українськими та польськими навчальними закладами, а також активність римо-католицької церкви плідно позначилися на співробітництві у царині галерейної діяльності в невеликому та далекому від польського кордону обласному центрі Суми. У жовтні 2013 р. у "Нашій галереї", що діяла при місцевому римо-католицькому приході, відбулася виставка робіт художника Р. Колоджея, керівника відділення графічного дизайну і шовкографії Люблінського університету Марії Кюрі-Скłodовської. Раніше, у 2012 р., його персональна виставка ручної шовкографії та живопису пройшла у науковій бібліотеці Української академії банківської справи в Сумах [15]. З травня по червень 2015 р. у Сумах відбулася присвячена Дню Європи виставка живопису та графіки польських художників "Cześć!" – учасників щорічних мистецьких пленерів "Художня карта України" (проходили в цьому місті з 2011 р. за ініціативи УАБС НБУ) [21].

Прикордонна Волинь, яка протягом століть перебувала у складі польської держави, була майданчиком активної співпраці у виставковій діяльності. У Луцьку в червні 2013 р. відкрилася персональна виставка "Пастель" польського художника Л. Невядомського [17]. У рамках Фестивалю двох

культур, який проводився в м. Ковель Волинської обл. у серпні 2014 р., члени польського творчो-мистецького товариства художників "Пляма" представили на виставці свої художні роботи [19]. У липні 2015 р. у с. Замлиння Любомльського р-ну Волинської обл. відбулася перша післяплерерна виставка ікон, створених учасниками V Міжнародного пленеру іконопису і сакрального мистецтва на Волині "Святі миру", в ньому взяли участь майже 30 митців, які представляли тільки дві країни: Польщу та Україну. Пленер відбувся під патронатом Генерального консула Республіки Польща в Луцьку, волинських ієрархів римо-католицької та української греко-католицької церков. Співорганізаторами виступили: Генеральне консульство Польщі в Луцьку, кафедра української мови Варшавського університету, середовище іконописців Польщі, Волинська організація Національної спілки художників України, Академія мистецтв у Львові, Спілка польських художників Варшавського округу [11].

Підтримку організаторам виставок польських художників в Україні 2013–2015 рр. інколи надавали не лише державні установи, місцева влада чи громадські організації, але й комерційні підприємства, приватні особи. Наприклад, інформаційну підтримку надав у серпні 2013 р. ПАТ "Ідея Банк", поширивши через свій офіційний сайт новину про виставку польського класика А. Струмільло; виставка відкрилася 30 липня у Львівському палаці мистецтв, експонувалися графічні роботи, малюнок, інсталяції, фотографії та листки із щоденника художника [6]. Вочевидь такий інтерес до підтримки польського мистецтва в Україні цим банком був не випадковим, адже ПАТ "Ідея Банк" уходив до польської фінансової групи "Getin Holding S.A."

У березні-квітні 2013 р. у вінницькому костелі тривала виставка вітражів та ескізів робіт польського художника А. Сталони-Добжанського "Сотворіння світла", яку організував його онук – архітектор і поет Я. Добжанський. З травня по липень 2013 р. ця виставка діяла в Чернівцях [20].

Збройні сутички на Донбасі 2014–2015 рр. позначилися й на галерейній діяльності, надавши мистецтвознавцям, культурологам, соціальним психологам та іншим науковцям цікавий матеріал для вивчення впливу війни на соціум та зокрема на мистецькі тенденції. Таким матеріалом стали роботи польських та українських художників на виставці "Уява. Реальність" у Національному художньому музеї в Києві в другій половині 2015 р., улаштованій спільно з Люблінською галереєю "Лабіринт". З польського боку, у виставці брали участь митці: Т. Белак, Х. Черепок, К. Козира, З. Лібера, М. Балка, З. Кулік, Д. Лейман, У. Перегончук, Й. Райковска, група "Твоживо", Й. Робаковські, М. Таркавіян. Куратори: В. Татарчук (Польща), Т. Полатайко (Україна) [10]. Український співкуратор виставки Т. Полатайко яскраво висловився про відмінності двох представлених національних сукупностей робіт: "В польській частині є відстороненість, іронія, гра, театралізація, а для нас війна – це реальний травматичний досвід зі страхом, болем, смертями" [7].

Посилення прозахідної орієнтації, євроінтеграційного курсу українського держави сприяло також підтримці польсько-української співпраці європейськими фондами, проектами, сфокусованими в значній мірі на роботі з гендерною тематикою, авангардним мистецтвом. Зокрема, київський Центр візуальної культури у березні 2015 р. влаштував виставку "Материнство", у якій аналіз жінки-матері був представлений у роботах художниць із України, Польщі, Росії, Молдови, Угорщини, Австрії та Швеції [2]. У листопаді 2015 р. Центр ще одну виставку, присвячену темі "жіночого" в суспільстві, – "Що в мене є від жінки?" –, але зі значно більшою часткою польських художників, адже виставка була польсько-українською. Зокрема, у виставці взяли участь такі польські автори: А. Баумгарт, І. Демко, А. Жебровська, У. Клуз-Кнопек, А. Лесняк, А. Поліс, Е. Юшкевіч, З. Янін [4]. Провідним організатором цих виставок була художниця, відомий популяризатор європейського і зокрема польського кіно та інших видів мистецтв О. Брюховецька.

Отже, аналіз основних особливостей виставок польських художників в Україні 2013–2015 рр. дав змогу зробити наступні висновки.

1. Джерельна база. Основні види джерел: прес-релізи, новини польських та українських посольств, консульств, музеїв, арт-галерей; редакційні публіцистичні матеріали друкованих та електронних ЗМІ.

2. На українських художніх виставках у 2013–2015 рр. було широко представлене польське мистецтво періоду 1920–2010-х рр., у тому числі живопис та графіка, десятки стилів, жанрів, сотні технік, імен; класики зі світовою славою та молоді художники. Польські художники, які брали участь в українських виставках 2013–2015 рр., мали досвід співпраці з українськими галереями, виставками в попередні роки. Представники Польщі брали участь у персональних, групових і післяплерерних виставках. Серед основних форматів, у рамках яких проводилися виставки за участю польських художників в Україні, були фестивалі.

3. Найбільш активні організатори виставок: Польський інститут у Києві, Консульства Республіки Польща, регіональні структури римо-католицької церкви в Україні, українські органи місцевого самоврядування, навчальні заклади, київські та львівські музеї.

4. У територіальному аспекті: столиця незначно лідирувала, лише випереджаючи за якістю та кількістю контактів центру Волинської та Львівської областей.

Отримані результати дають підстави вважати, що в 2013–20015 рр. сучасні польські художники розвивали свої успіхи, досягнуті раніше в українській виставковій діяльності, сотні митців отримали досвід такої співпраці вперше. Польські художники сучасності та експоновані в 2013–2015 рр. твори їх попередників відіграли вагомий роль у галерейній, виставковій, фестивалійній діяльності в Україні.

Література

1. Виставка живопису відомого польського художника Альфонса Кулаковського "...звідти і звідси...". – Режим доступу : <http://vchasno.com/event/9941/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 27.09.2013. – Дата звернення : 12.02.2016.
2. Виставка "Материнство". – Режим доступу : <http://vcrc.org.ua/category/exhibitions/>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 12.02.2016.
3. Виставка творів Кшиштофа Беднарського "Привид бродить". – Режим доступу : <http://www.polinst.kiev.ua/event797.html/>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 12.02.2016.
4. Виставка "Що в мене є від жінки?". – Режим доступу : <http://vcrc.org.ua/category/exhibitions/>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 12.02.2016.
5. В Україні буде виставка Никифора. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/135376>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 11.05.2013. – Дата звернення : 12.02.2016.
6. Запрошуємо до Львова на виставку Анджея Струмилло. – Режим доступу : http://www.ideabank.ua/uk/about/news/07-08_vystavka_a_strumillo/. – Дата публікації : 07.08.2013. – Назва з екрана. – Дата звернення : 11.02.2016.
7. Катаєва М. В столичному музеї – погляд на війну художників України та Польщі / Марія Катаєва. – Вечірній Київ. – Режим доступу : <http://vechirniykiev.com.ua/news/v-stolychnomu-muzei-pohlyad-na-viynu-khudozhnykiv-ukrainy-ta-polshchi>. – Дата публікації : 30.11.2015. – Назва з екрана. – Дата звернення : 10.02.2016.
8. Пачос Ю. Виставкова співпраця України та Польщі у 2000–2012 рр. / Ю. Пачос, І. Романюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – 2013. – Вип. 12 (261). – С. 76–81.
9. Пачос Ю. В. Українсько-польське співробітництво в галузі культури (перше десятиліття ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття ступ. канд. іст. наук : 07.00.01 / Пачос Юлія Віталіївна ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2014. – 20 с.
10. Перегляд виставки "Уява. Реальність". – Режим доступу : <http://namu.kiev.ua/ua/exhibitions/bills/view.html?eid=248>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 12.02.2016.
11. Післяплерерна виставка ікон в Замлинні. – Режим доступу : <http://www.luck.msz.gov.pl/uk/c/MOBILE/news/>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 24.07.2015. – Дата звернення : 12.02.2016.
12. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами у грудні 2014 року : інформ. довідка / М-во культури України, Держ. закл. "Нац. парлам. б-ка України", Інформ. центр з питань культури та мистец. ; матеріал підгот. Ю. Я. Шевердіна. – К., 2015. – Вип. 1/3. – 12 с.
13. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами у жовтні 2014 року : інформ. довідка / М-во культури України, Держ. закл. "Нац. парлам. б-ка України", Інформ. центр з питань культури та мистец. ; матеріал підгот. Ю. Я. Шевердіна. – К., 2014. – Вип. 11/3. – 12 с.
14. Про культурне співробітництво України із зарубіжними країнами у травні 2015 року : інформ. довідка / М-во культури України, Держ. закл. "Нац. парлам. б-ка України", Інформ. центр з питань культури та мистец. ; матеріал підгот. Ю. Я. Шевердіна. – К., 2015. – Вип. 6/3. – 12 с.
15. Ромуальд Колоджей у "Нашій галереї". – Режим доступу : <http://lib.uabs.edu.ua/content/view/286/1028/>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 11.02.2016.
16. Стрільчук В. В. Україна – Польща : транскордонне співробітництво в культурній сфері (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / Віталій Васильович Стрільчук. – Чернівці, 2015. – 19 с.
17. У Луцьку виставка польського художника. – Режим доступу : <http://www.volynpost.com/news/16379-u-lucku-vystavka-polskogo-hudozhnyka>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 21.06.2013. – Дата звернення : 12.02.2016.
18. У Львові представили виставку плакату польського майстра Пьотра Кунце. – Режим доступу : http://vgolos.com.ua/news/u_lvovi_predstavlyu_vystavku_plakatu_polskogo_maystra_potra_kuntse_142729.html. – Дата публікації : 16.04.2014. – Назва з екрана. – Дата звернення : 10.02.2016.
19. Фестиваль двох культур. – Режим доступу : <http://www.kovelrada.gov.ua/news-2415.html>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 28.08.2014. – Дата звернення : 16.02.2016.
20. Чернівчанам покажуть унікальні вітражі польського митця Адама Сталони-Добжанського. – Режим доступу : http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/chernivchanam_pokazhut_unikal_ni_vitrzhi_pol_s_kogo_mitcja_adama_staloni-d/. – Назва з екрана. – Дата публікації : 24.05.2013. – Дата звернення : 12.02.2016.
21. "Cześć!" – живопис та графіка сучасних польських художників. – Режим доступу : <http://www.sumynews.com/programs/avant-garde/8349>. – Назва з екрана. – Дата публікації : 16.05.2015. – Дата звернення : 11.02.2016.

References

1. The exhibition of famous Polish artist Alfons Kulakowski. (2013). September 29. Retrieved from <http://vchasno.com/event/9941/> [in Ukrainian].
2. The exhibition "Motherhood". Retrieved from <http://vcrc.org.ua/category/exhibitions/> [in Ukrainian].
3. The exhibition of Kshishtof Bednarski "Ghost is Haunting". Retrieved from <http://www.polinst.kiev.ua/event797.html/> [in Ukrainian].
4. The exhibition "What I have of a woman?". Retrieved from <http://vcrc.org.ua/category/exhibitions/> [in Ukrainian].
5. The exhibition of Nikifor will be in Ukraine. (2013). May 11. Retrieved from <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/135376> [in Ukrainian].
6. Welcome to Lviv to the exhibition of Andzhey Strumillo). (2013). August 7. Retrieved from http://www.ideabank.ua/uk/about/news/07-08_vystavka_a_strumillo/ [in Ukrainian].
7. Katayeva M. (2015). In the metropolitan museum – the attitude of Ukrainian and Polish artists to a war. *Vechirnij Kyiv*, November 30. Retrieved from <http://vechirniykyiev.com.ua/news/v-stolychnomu-muzei-pohlyad-na-viynu-khudozhnykiv-ukrainy-ta-polshchi> [in Ukrainian].
8. Pachos, Yu., & Romanyuk, I. (2013). Exhibition cooperation of Ukraine and Poland in 2000–2012. *Naukovy`j visny`k Sxidnoyevropejs`kogo nacional`nogo universy`tetu im. Lesi Ukrayinky`*. Seriya: istory`chni nauky, 12 (261), 76–81 [in Ukrainian].
9. Pachos, Yu. (2014). V. Ukrainisn-Polish cooperation in the field of culture (the first decade of the 21th century). Extended abstract of candidate`s thesis. Cherkasy: Cherkas. nacz. un-t im. Bogdana Xmel`nycz`kogo [in Ukrainian].
10. Looking through the exhibition "Imagination. Reality". Retrieved from <http://namu.kiev.ua/ua/exhibitions/bills/view.html?eid=248> [in Ukrainian].
11. After the open-air exhibition of icons in Zamlinnya. (2015). July 24. Retrieved from <http://www.luck.msz.gov.pl/uk/c/MOBILE/news/> [in Ukrainian].
12. About the cultural cooperation of Ukraine with foreign coundries in December 2014. (2015). Bulletin of M-vo kul`tury` Ukrayiny`, Derzh. zakl. "Nacz. parlam. b-ka Ukrayiny`", Inform. centr z py`tan` kul`tury` ta my`stecz, 1/3. Kyiv [in Ukrainian].
13. About the cultural cooperation of Ukraine with foreign coundries in October 2014. (2014). Bulletin of M-vo kul`tury` Ukrayiny`, Derzh. zakl. "Nacz. parlam. b-ka Ukrayiny`", Inform. centr z py`tan` kul`tury` ta my`stecz, 11/3. Kyiv [in Ukrainian].
14. About the cultural cooperation of Ukraine with foreign coundries in May 2014. (2015). Bulletin of M-vo kul`tury` Ukrayiny`, Derzh. zakl. "Nacz. parlam. b-ka Ukrayiny`", Inform. centr z py`tan` kul`tury` ta my`stecz, 6/3. Kyiv [in Ukrainian].
15. Romual`d Kolodzhej in "Nasha Halereya". Retrieved from <http://lib.uabs.edu.ua/content/view/286/1028/> [in Ukrainian].
16. Stril`chuk, V. V. (2015). Ukraine – Poland : cross-border cooperation in cultural area (90s of the 20th century – the beginning of the 21th century). Extended abstract of candidate`s thesis. Chernivci [in Ukrainian].
17. In Lutsk – there is the exhibition of Polish artist. (2013). June 21. Retrieved from <http://www.volynpost.com/news/16379-u-lucku--vystavka-polskogo-hudozhnyka> [in Ukrainian].
18. The exhibition of posters of Polish master Pyotr Kuntse are precented in Lviv. (2014). April 16. Retrieved from http://vgolos.com.ua/news/u_lvovi_predstavyly_vystavku_plakatu_polskogo_maystra_potra_kuntse_142729.html [in Ukrainian].
19. The festival of two cultures. (2014). August 28. – Retrieved February 16, 2016, from <http://www.kovelrada.gov.ua/news-2415.html> [in Ukrainian].
20. The unique stained-glass windows of Polish artist Adam Stalony-Dobzhanski will be shown for the citizens of Chernivtsi. (2013). May 24. Retrieved from http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/chernivchanam_pokazhut_unikal_ni_vitrazhi_pol_s_kogo_mitcja_adama_staloni-d/ [in Ukrainian].
21. "Salute" – painting and graphics of modern Polish artists. (2015). May 16. Retrieved from <http://www.sumynews.com/programs/avant-garde/8349> [in Ukrainian].